

prop. de *da-li* interj. a *DAR*).

BASSETJA, 'fona, mandró', mot peculiar del català, i, dins la nostra llengua, propi només de les terres centrals i meridionals del domini lingüístic; no és improbable que *passetja*, la variant pròpia de les Illes i de les serres del Camp, sigui la forma originària (amb la consonant alterada en els altres llocs per la influència de l'àrab), i és possible que vingui d'un llatí vulgar *PERSÏDIA, nom amb què els foners balears —famosos auxiliars de l'exèrcit romà— haurien batejat un tipus nou de fona, fabricat amb materials provinents de Pèrsia, entre ells i els arquers iranis, que combatien amb ells o contra d'ells en les fronteres anatòlies i escítiques de l'Imperi romà. □ 1.ª doc.: doc. 1320.

En una escriptura de Balaguer (posterior a 1313, però abans de 1337): «nuyll hom no gos trer a colomer... ab pedrea, ne ab arch de rotlo ne ab *baçeja*» (BABL XII, 522); en un de Barcelona de 1323 es prohibeix «combatre ab *baceges* ne ab peres» (ALCM); de vegades es tracta del llançador on es posaven les pedres que disparaven màquines de guerra més grans, com les *basseges* de trabuch d'un inventari de les Drassanes, de 1467, que cita el DAG. Els testimonis literaris es refereixen a la fona del foner —el vencedor de Goliat en el *Gènesi* de Serra-Amer, any 1451, «una pedra posà-la en la *bassege* e tramès-la al gigant» (ibid.).

Els escriptors que l'han usat, en la nostra Renaixença, figuren entre els més representatius: «del riu los rayers vénen, fembres, infants: / tot són destrals y llances, forques y pals, / *bassetges* y sagetes, dalles tallants», Milà i Fontanals, *La Cançó del Pros Bernat* v. 385; i Josep Carner ha cantat «la *bassetja* dins el vent» com a atribut de l'home insubmís. Combinant les dades del BDC (ix, 71; xix, 91, 166, 183) amb les d'ALCM, les de l'ALCat. (mapa 835, *fona*) i les que citaré, tenim que l'àrea del mot en el Continent s'estén des del Penedès fins al Maestrat inclusivament i, terra endins, fins a la Segarra: Avinyonet del P. (BDLC x, 368), Vilafranca, Vilanova, el Vendrell, Sta. Coloma de Queralt (BDLC x, 42), Vallfogona de Riucorb (BCEC vi, 39), Montblanc, Valls, Tarragona, Alforja, Falset, Gandesa, Pena-roja, Morella, Benassal; després a l'Alguer i a tots els punts de les tres Balears.

En canvi el tipus *bassetja* ja no és usual en el Baix Llobregat, ni Igualada, ni a les altres localitats de l'àrea de *fona* (continuador de la denominació llatina clàssica *FUNDA*), que comprèn el Pallars, Tortosa, Flix, Ulldecona i Baix Maestrat o Plana de Castelló. Tampoc en la zona en què s'usa *mandró*, que comprèn terres rosselloneses i del català oriental, entre elles Barcelona, on les criatures que ens en defensàvem o servíem, cap a 1911-1914, no el coneixíem per altre nom.

Hi ha dues notables variants fonètiques: a Pena-roja (Matarranya) diuen *massetja* (BDC ix, 71, i xix, 166), i igual en el Maestrat: «Del cor del Palmeral, / pel dret, ja no'ls separen ni dos trets de *massejas*,

Garcia Girona, *Seidía*, 253, 281. L'explicació més natural d'aquesta forma és que sigui deguda a la contaminació d'un sinònim o para-sinònim romànic, molt fàcilment el concurrent *mandró*, i també tinguem en compte que a còpia de descriure els antics combatents muntanyencs com a armats de *maces* i *bassetges*, es podia canviar en *maces* i *macetges*.¹ Ara bé, aquesta variant es troba ja, al costat de *basseja*, en *Gènesi de Scriptura* (S. xv), *sa massege* (p. 107).

Però més ens ha d'interessar la variant *passetja*. En el Continent així és com es diu a les muntanyes del Nord del Camp de Tarragona, des de Valls fins a Alforja: la zona ultraconservadora de les Muntanyes de Prades, darrer nucli resistent dels moros en el Principat; el petit reialme, molt més ibèric que morisc, dels reietons de Siurana. Després la trobem en el català de l'Alguer, *l'aspasseja*, dada d'importància cabdal car ens ensenya que en la primera meitat del S. xiv, quan van importar la nostra llengua a la ciutat sarda, ja s'usava i fins era preponderant la forma amb *p*.

I en efecte això és de tot el català insular:² *passetja* és com ens l'anomena l'Arxiduc Lluís Salvador (p. 248), *passéja* diuen guardant el bestiar de llana els pastors de Manacor, que l'usen molt per empaïtar les ovelles fugisseres (BDLC vii, 175), *passetja* escrivia ja Bartomeu Ferrà en les seves *Comèdies* (I, 94), i és també —si no l'única forma— almenys la predominant a Menorca.³ La variant *p-* ja es troba potser en fonts medievals.⁴ En un document del Llibre de Cort de l'Arxiu de Lluçmajor de l'any 1708, en un pregó prohibint fer batalla tant «ab *bessetjas* com sens *bessetjes*» diu que «los qui seran trobats en *bessetja* incorrega<n> ---» i també «per les *passetjas*» (BSAL vii, 13), d'on resulta que la variant amb *p* hi veïneja amb la *b-* i podria deduir-se que aquesta és la del text i l'altra la de la rúbrica, però més aviat fóra natural la cosa inversa, o bé que la de la *b-* és merament la forma explicativa que va posar-hi el publicador.⁵

Tenim, doncs, ben establerta la coexistència des de l'Edat Mitjana de les dues formes *passetja* i *bassetja*. I ací ens trobem de nou amb un mot propi de la zona de la nostra llengua on els moros van imposar llur idioma semític amb èxit més o menys gran. Com que l'arabització explica naturalment el canvi de *p-* en *b-* però (almenys directament) no pot donar compte d'una alteració inversa, fóra natural inclinar-se a una explicació com l'admesa per a BARRELLA: que *bassetja* surti per arabització de *passetja*, i que també ací el fet de ser les zones més poblades i transitades les que més fortament estigueren exposades a la influència de l'àrab determinà que fos la forma arabitzada la que més es divulgà i es convertí en el mot «passe-partout», el de la llengua literària i comuna. Però no és sorprenent que romanguessin aferrades a una pronúncia patrimonial i més antiga les terres d'arrelament, antigor i popularitat màximes de la *bassetja*: la pàtria dels foners balears, tot el món insular i la inexpugnable ciutatella ibèrica de Siurana.

No hauré de basquejar-me gaire a ponderar la fama